

Hr Erlander i hr Myrdals spår

I sina hyllningsord till Landsorganisationen har statsministern enligt Morgon-Tidningen påstått att "arbetslösheten är borgarnas krisrecept". Som bevis härför har han pekats på en ledare i Dagens Nyheter den 17 juli; denna skulle visa att "arbetslösheten är den hjälpare med vars medverkan Dagens Nyheter räknar".

Det är nästan otroligt att statsministern vill tillgripa dylika agitationsmetoder. Han måste dock veta att fruktan för arbetslöshet är lika stor och uppriktig inom alla demokratiska partier. Vad Dagens Nyheter velat och vill framhålla är att den bristande ekonomiska balansen är ägnad att leda till ytterligare lönehöjningar, som blir meningslösa genom att de leder till försämring av penningvärdet och stegring av priserna. Det är en tankegång som socialdemokraterna i princip sagt sig vara ense om; varför talar man om ett lönestopp som önskvärt om inte just i avsikt att motverka inflationen?

Hr Erlander har redan vid ett tidigare tillfälle gjort samma påstående i anledning av den omnämnda ledaren. Dagens Nyheter replikerade då att där "icke, som hr Erlander påstår, talades om att skapa en arbetslöshet som gör fackföreningarna lättare att handskas med, utan det efterlystes en konjunkturdämpning på arbetsmarknaden med verkan i första hand på företagarna. Varje uppmärksam läsare av den koncentrerade beskrivningen måste få klart för sig att med dämpningen avsågs ett upphävande av två klart inflationsdrivande faktorer: arbetskraftsbristen och köpkraftsöverskottet. Hr Erlanders omtolkning är karaktäristisk för socialdemokratisk benägenhet att förfalska den kritik som förefaller alltför svår att vederlägga." Då hr Erlander nu upprepar sitt påstående, vill man helst förutsetta att han icke läst Dagens Nyheter's svar.

Tyvärr står den oerhörda förvanskning som här föreligger icke ensam i den socialdemokratiska agitationen. I mars förra året förklarade hr Myrdal att "en av orsakerna till spänningen inom prissystemet är naturligtvis den hänsynslösa och onationella inflationspro-

paganda som de borgerliga oppositionspartierna har drivit". Ingen socialdemokratisk röst höjdes mot denna beskyllning. Ännu för några dagar sedan skrev Morgon-Tidningen i samma anda i en ledande artikel: "I själva verket bottenar den borgerliga kritiken i en önskan att lämna fältet fritt för spekulanter och jobbare."

Alltså: den opposition som angriper regeringens politik bland annat därför att denna leder till inflation och i längden måste leda till arbetslöshet påstås i själva verket arbeta för inflation och arbetslöshet till tjänst för "spekulanter och jobbare". Ur en synpunkt kan denna propagandametod synas glädjande: endast skräck för ett nederlag kan förklara beskyllningarnas ovederhäftighet och grovhet. Viktigare är att denna form av propaganda är farlig för folkstyrelse och frihet. Om en opposition som i regeringens politik ser risker för en utveckling i viss riktning påstås önska en sådan utveckling, blir anständig debatt omöjlig. Och de väljare som tror på regeringssidans argument måste efter hand komma att betrakta oppositionen — den ena hälften av folket — som landsförrädisk. Det är genom dylik agitation som man förbereder statspartiet och det legala maktmonopolet.

D • N

11/8 1948

Socialism och folkstyrelse

Under demokratins stora genombrottsskede tänkte sig de flesta att folkstyrelsen skulle bli en begränsad styrelse. Genom val skulle de stora linjerna för politiken fastläggas, men inom denna politiks ram tänktes medborgarna ha ett stort mått av individuell frihet. Självstyrelsen i detta ords mest egentliga mening, dvs. bestämmanderätt för den enskilde över sina handlingar, var en lika viktig del av demokratin som den allmänna rösträtten och majoritetsprincipen. Frihet att välja yrke, frihet att träffa konsumtionsval, frihet att idka näring betraktades därför som nödvändiga och rent av som varje människa tillkommande rättigheter.

På den linjen gick också de stora socialistiska teoretikerna. Marx såg den sociala omvälvningen som ett medel att nå den mest fullständiga frihet för den enskilde. Hur långt han drev denna tanke framgår av att han uppställde statens totala avskaffande som slutmål. Ännu för ett kvartsekel sedan tänkte sig ledande svenska socialdemokrater en utveckling efter dessa linjer. Då kommunisterna kom till makten i Ryssland år 1917 sade de sig i statsmaktens avtynande och avveckling inom kort tid se det syfte som ensamt kunde rättfärdiga revolutionen och den provisoriska diktaturen.

Men från början hade denna uppfattning om demokratin att tävla med en helt annan åskådning. Folkmajoriteten kunde sträcka sitt välde hur långt som helst, sade man, ty frihet var helt enkelt rätt för folket att besluta. Den eller de som talade i folkets namn var utrus-

tade med en fullmakt utan gränser, och deras främsta plikt var att nedslå alla folkets, dvs. alla folkmajoritetens, fiender. Det var den synpunkt som ledde Robespierre då han såsom folkets utvalde organiserade skräckväldet. I hans tal kan man steg för steg följa hur han kände sig bli folket, hur han förväxlade sig själv och folket; till slut var folket denne ensamme man, som med stöd av några tusen parisare begärde sina motståndares huvuden. Det är samma synpunkt som kom att behärska fascismen, nazismen och den segrande kommunismen.

I det hela har utvecklingen i västerlandet byggt på ett slags kompromiss mellan dessa tankelinjer. Statens verksamhet har blivit långt mera omfattande än det tidiga 1800-talets vägröjare tänkte sig. Målet för framsteget har varit att genom socialpolitik, kostnadsfri och lika utbildning och allmän social utjämning göra den ekonomiska friheten till en realitet — icke blott till en juridisk formel, som den ursprungligen hotade att bli. Staten har ingripit, men den har ingripit för att förverkliga friheten både gentemot andra enskilda och mot staten själv.

Då staten genom socialisering, planhushållning eller regleringar blir herre över alla områden av samhällslivet är det däremot, vare sig man önskar det eller ej, den genom hänvisning till folkmajoritetens vilja beslöjade diktaturlinjen som segrar. Självstyrelse i mening av självbestämmanderätt försvinner ur demokratin, och av denna blir inte annat kvar än en metod att rättfärdiga maktkoncentrationen hos ett fåtal.

Redan möjligheten att genom val ge uttryck åt någon uppfattning om styrelsearbetet inskränks till ett minimum — även om valen förblir formellt fria. Den enskilde saknar nämligen förutsättningar att bedöma det oerhört invecklade systemet av direktiv och planeringar — det är tillräckligt klarlagt att de härskande ofta går vilse i labyrinten. Väljaren blir efter hand helt beroende av de upplysningar han får av statsledningen, alltså av den propaganda till vilken han enligt demokratiens grundsatser skulle ta självständig ståndpunkt. Hur skall han kunna bedöma om det är nödvändigt att minska produktionen av papper eller importen av medicinska preparat eller att sätta in ny arbetskraft för att öka tillverkningen av vissa maskiner? För den ordinära delägaren i ett företag är det svårt att få en överblick över läget; för delägaren i en som företag driven stat är det omöjligt. Det enda system som här erbjuder en möjlighet till val är den fria marknadens — och det är just den som försvinner genom statsdirigeringen.

För riksdagen uppstår samma svårigheter. Radikala socialde-

mokrater har påpekat att planhushållning skjuter riksdagen åt sidan, ty tillämpningen från dag till dag blir det väsentliga, ständiga jämkningar i de allmänna planerna blir ofrånkomliga. Därför har man rekommenderat en närmare samverkan mellan regering och näringsliv som ersättning för riksdagens förlorade makt. Detta är konsekvent — men det innebär att folkgrupperna skall få fram sina önskemål inte genom val och riksdagsförhandlingar, utan genom att uppträda som supplikanter inför regering och byråkrati. Det är på den vägen vi redan befinner oss.

Dessa följder av statsplaneringen är likväl blott de första och lindrigaste. För att få systemet att hjälpligt fungera måste man i folket ha ett villigt och följsamt redskap. Den officiella agitationen för de maktägandes beslut blir en beståndsdel av själva planeringsarbetet. Kritik och opposition blir sabotage, först enligt de härskandes uttalanden, sedan också enligt strafflagen. Och därmed är det slut även med den politiska friheten. Ett villkor för användning i de härskandes tjänst blir total åsikts-

likhet eller riktigare total lydaktighet. Även på dessa punkter kan vi bevitna de första stadierna av systemets utveckling.

Det stora försvaret för statsdiktatur är att folket självt beslutar — alltså är folket fritt. Detta försvar är, redan innan systemet lett till den politiska frihetens undergång, en ordlek eller en förfalskning. Folket är det vackra ord bakom vilket vi i praktiken finner folkkommisariaten. Kan någon inbilla sig att den kommissionstjänsteman eller i bästa fall den regeringsledamot som ger tillstånd, direktiv, licenser och rättigheter i någon rimlig mening företräder folket och folkviljan? Här står helt enkelt folket inför sina härskare — utan rätt att vädja till högre instans, utan möjlighet att vända sig till någon annan. Ju längre staten sträcker sin planering och sin reglering, desto större blir avståndet mellan väljaren och maktavaren, desto meningslösare blir det att tala om statshandlingarna som uttryck för folkets vilja. Statsdiktaturen kan aldrig bli annat än regerings- och byråkratins diktatur.

11/18